

KOOPERATİF GRUP VE YAPISI

(*)Yeşim Edis Şahin

ÖZET :

Kooperatif, bireylerin gönüllü olarak biraraya gelmelerinden oluşan, ekonomik çıkarların geliştirilmesini amaçlayan, demokratik yönetim ve eşitlik temeline dayalı bir örgüttür. Kooperatif örgüt "kooperatif grup" ve "kooperatif işletme" olmak üzere iki işlevsel yapı ögesinden oluşmaktadır.

Bireysel olanak ve çabaları ile erişemedikleri amaçlara erişebilmek için aralarında işbirliği yaparak bir "işbirliği grubu" oluşturan bireyler aynı zamanda bir "kooperatif grup" oluşturmuş olurlar. Kooperatif grup kendi içerisinde yönetenler, yönetilenler, kararsızlar ve muhalefet olarak dört altgruba ayrılabilir.

Kooperatif işletme ise, kooperatif gruptan görev, yetki ve otorite devralır. Kooperatif işletme ortaklardan devraldığı yetkilere dayanarak piyasa ilişkilerine girer ve elde ettiği ekonomik sonucu ortaklarına yansıtır. Kooperatif işletme belirli bir ekonomik sonuç ortaya koyamazsa üyenin kooperatife olan bağlılığı azalacaktır.

Bu nedenle, kooperatif işletmenin başarılı olabilmesi için kooperatif işletme ve kooperatif grup arasındaki katkı-karşılık dengesinin iyi kurulmasına özen gösterilmelidir.

(x) Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F.
İşletme Bölümü, Kooperatifçilik Ana Bilim Dalı

METİN : KOOPERATİF GRUP VE YAPISI

İnsanlar ortak amaçlara ulaşabilmek için , aralarında belirli derecede bir işbirliği kurup, birbirleriyle sosyal ilişkilere girmekte ve bundan "sosyal grup" kavramı doğmaktadır (Dönmezer,1982:185).Bir insan topluluğunun grup olarak nitelendirilebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler şöyle sıralanabilir (Dönmezer, 1982: 187-188);

- Grubun üyelerini biraraya getiren ve birarada tutan bir "ortak amacın" varolması.

- Grup üyeleri arasındaki etkileşimi düzenleyen "sosyal normların" bulunması.

- Grubun "sürekli" olması.

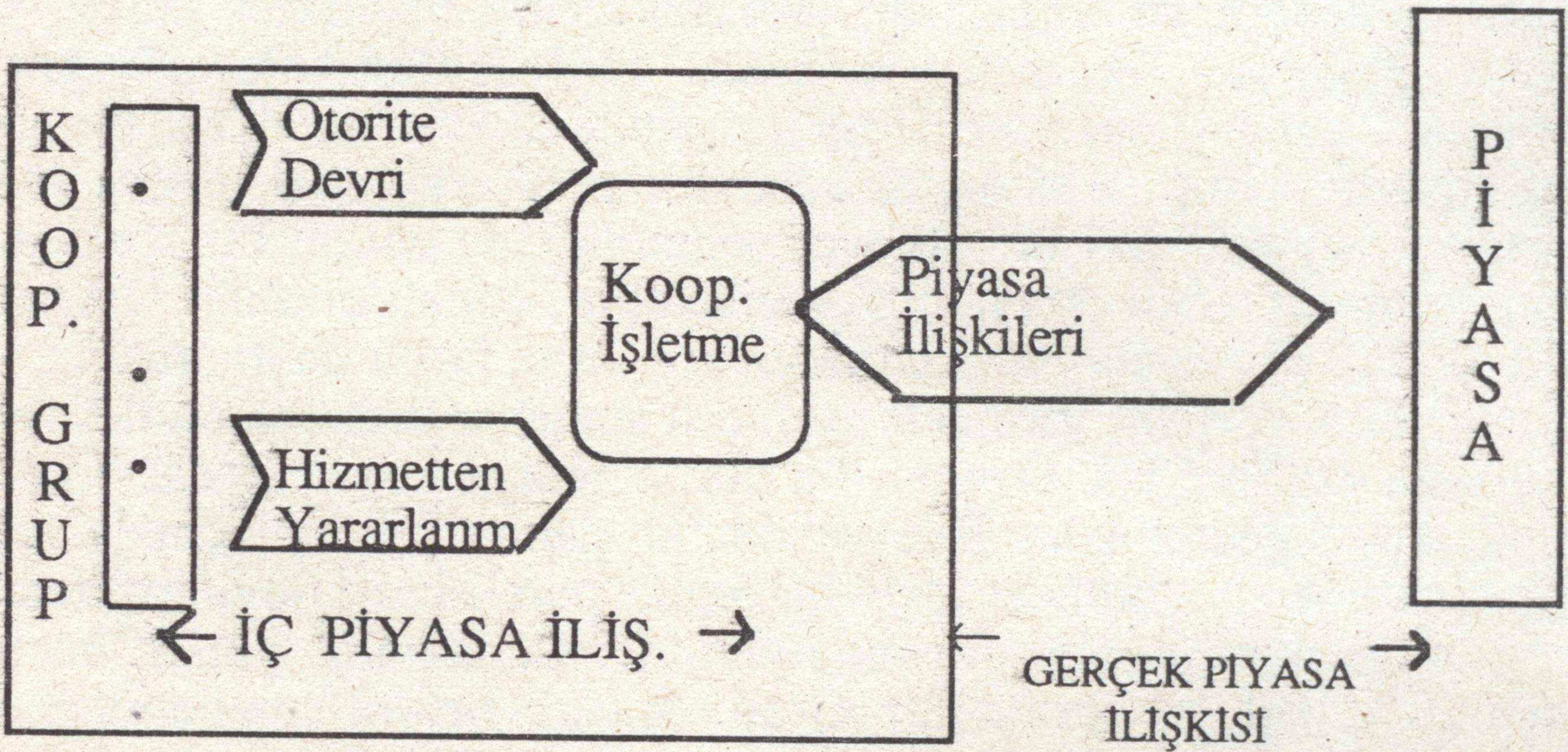
- Grubun üyelerinin "karşılıklı etkileşim" içinde bulunmaları.

Grup, ortak bir amacı gerçekleştirebilmek için biraraya gelmiş, kendi aralarında belirli normlara dayanarak etkileşimde bulunan insanlardan oluşan, istikrarlı ve sürekli bir topluluktur.Bu özellikler grubu, gelişgeçici, örgütsüz ve amaçsız insan toplulukları olan "yığın" ve "kalabalık"tan ayırmaktadır. Grup içerisinde bireyler ortaklaşa bir etki ortaya koyarlar. Grup etkisi olarak adlandırılan bu etki, ortak amaca yönelik, bilinçli ve eşgüdümlü bir faaliyet sonunda elde edilen bir sonuçtur.Bu sonuç grup olmadan ortaya çıkamamaktadır, çünkü insanlar birarada olduklarında, tek başına olduklarından çok daha farklı davranmakta, farklı bir etkileşim içerisine girmekte ve farklı sonuçlar üretmektedirler (Freedman v.d., 1970: 534). Grubun bu etkiyi ortaya koyabilmesi örgütü ve örgütlenmeyi gerekli kılar. Bireysel davranışların etkili bir biçimde birbirleriyle koordine edilebilmeleri için bir örgüte gereksinme duyulmaktadır. Bu örgüt sayesinde bireyler arasında yerinde, zamanında, yeterli hacim ve süreklilikte ilişkiler kurulabilir. Grup etkisinin ortaya konulabilmesi için kurulan örgüt türlerinden biride kooperatif örgüttür.

Kooperatif, bireylerin gönüllü olarak biraraya gelmelerinden oluşan, ekonomik çıkarların geliştirilmesini amaçlayan, demokratik yönetim ve eşitlik temeline dayalı bir örgüttür (Münkner, 1974: 9). Bir kooperatif örgüt "kooperatif grup" ve "kooperatif işletme" olmak üzere iki işlevsel yapı ögesinden oluşmaktadır.Belirli bir ortak amaca ulaşabilmek için işbirliği yapan ve bir "işbirliği grubu" oluşturan birey ler aynı zamanda bir "kooperatif grup" oluştururlar. Kooperatif grup, kooperatifteki işbirliğini örgütleyen, yürüten ve bunun sonuçlarından yararlanmak isteyen ortaklar topluluğudur (Duymaz, 1983: 8). Bireysel güç ve çabaları ile

gerçekleştiremedikleri amaçlarını, güç ve çabalarını birleştirerek gerçekleştirebilmek için biraraya gelen kooperatif grup üyeleri, amaçlarını gerçekleştirebilmek için bir organ işletmeye görev, yetki ve sorumluluk göçerirler. Organ işletme (kooperatif işletme) ortaklar adına piyasa ilişkilerine girer ve elde ettiği ekonomik sonucu ortaklarına yansıtır. Örneğin, kooperatifin tüketim kooperatifi olması durumunda, kooperatif işletme ortaklar adına piyasadan mal satın alır (tedarik eder), toplu alımın avantajlarından yararlanılarak yapılan bu alışveriş sonunda kooperatif grup üyelerine ucuz ve kaliteli mal sunulur. Tüketim kooperatiflerinde kooperatif grup üyeleri, kooperatif işletmenin aynı zamanda müşterisidirler, ortak-müşteri özdeşliği vardır. Pazarlama kooperatiflerinde ise, organ işletme ortaklarının ürünlerini değerlendirme işlevini üstlenir ve elde ettiği sonucu ortaklarına yansıtır. Kooperatif grup ile kooperatif işletme arasında bir "iç piyasa ilişkisi"nin varlığından yada "piyasa ilişkisine benzer bir ilişki"den sözedilebilir. Kooperatif işletme ve piyasa arasında ise "gerçek piyasa ilişkisi" vardır. Kooperatif örgütün bu iki işlevsel yapı ögesi ve aralarındaki ekonomik ilişkiler şekil yardımıyla da açıklanabilir:

ŞEKİL: KOOPERATİF ÖRGÜTÜN YAPISI

Kaynak: Duymaz, 1986: 15-28

Kooperatifler diğer işletme türlerine oranla sosyal yönü daha ağırlıklı olan işletme türleridir. Ortaklaşa çıkarları paylaşan kişi toplulukları olan kooperatifler, karşılıklı yardımlaşma, öz sorumluluk ve özyönetim kurallarına göre, gönüllülük temeli üzerinde çalışan ekonomik birimlerdir (Çıkın, 1987). Bu nedenle, kooperatif örgütün çekirdeğini oluşturan kooperatif grup üzerinde kooperatifçilik teorisinde önemle durulmaktadır.

Kooperatif grup, ortakların durum ve davranışları gözönüne alınarak kendi içerisinde dört alt gruba ayrılabilir (İzmirli, 1982: 22):

-Yönetenler

-Yönetilenler

-Kararsızlar

-Muhalefet

Yönetenler, grubu içerden yöneten ve gruba önderlik eden aktif bir çekirdektir. Aynı zamanda kooperatif işletmenin yönetici durumundadırlar ve demokratik yöntemlerle seçilirler. Demokratik yöntemlerle seçilen yönetim kurulu yasadan, anasözleşmeden ve ortaklardan devraldığı yetki ve güce dayanarak işgören, işgördüren, kooperatif faaliyete düzen ve yön kazandıran ve sorumluluk taşıyan bir ekiptir. Yönetim kurulu üyeleri yetkilerinden bir kısmını kooperatif ortağı olmayan ve atama ile gelen bir müdür ya da muhasebeci v.b. elemana devredebilirler, ancak bu yetki devrinden doğacak sorumluluk yönetim kurulu üyelerine aittir (Duymaz, 1986: 148). Yüzyılımızda diğer işletmeler gibi kooperatif işletmeler de büyümüş, büyümeye koşut olarak profesyonel yöneticiye duyulan gereksinme artmış ve "yed-i emin teorisi" yerini "management" ağırlıklı bir yönetim anlayışına bırakmıştır. Kısıtlı bir işletmecilik bilgisi ve zamana sahip olan amatör yöneticilerin büyük kooperatif grubun yönetim yükünü çekmesi olanaksızlaşmaktadır, bu nedenle, günümüzde kooperatiflerde işletme sahipliği (ortaklık) ile yönetim ve yöneticilik işlevleri birbirinden ayrılma eğilimi içindedirler (Duymaz, 1989:12). Kooperatif grup üyelerinin, kooperatif işletmenin yönetimini genel kurulda bir yönetim kuruluna ya da atama ile gelen profesyonel bir yönetim ekibine devretmesi sorumluluklarını ortadan kaldırmaz. Kooperatif grup, işletmenin risklerini taşımaya, kaynak ve amaçlarını yönlendirip, denetlemeye devam eder.

Yönetilenler, yöneticilerin kararlarına katılan, uyumlu ve pozitif davranışlı üyelerdir. Kooperatif işletmenin kendi işletmeleri olduğunun bilincindedirler, onu desteklemekte ve denetlemektedirler. Kooperatif işletmenin kararlarını genellikle olumlu karşılarlar, yapıcı elştiriler getirerek grubu ve işletmeyi kuvvetlendirici yönde etki yaparlar. Kooperatif örgütün bütünlüğünü sürdürebilmesi için yönetilenlerle yöneticilerin karşılıklı etkileşim içerisinde olmaları ve aralarında amaç birliğinin bulunması gereklidir.

Kararsızlarda, bir kooperatif bilinci gelişmemiştir. Kooperatifin üyelerine ait bir işletme olduğunun bilincinde değildirler. Kooperatif örgüte

karşı ilgisizdirler, onu çok kısa dönemli amaçlarını gerçekleştirecek bir araç olarak görürler ve destek vermezler. Kararsızların, destek ve katkılarının sağlanabilmesi için kooperatifin üyelerini ekonomik yönden geliştirmesinin yanısıra, çeşitli sosyal ve eğitsel programlarla da yetiştirmesi yararlı olabilir.

Muhalefet altgrubunu oluşturan üyeler ise, yalnızca kooperatifi benimsemekle kalmazlar, yönetimin kararlarına da karşı çıkarlar. Subjektif davranmadığı bilinen muhalefet liderleri kooperatif yönetim organlarına alınabilirler, böylece muhalefete yapıcı bir boyut kazandırılabilir.

Ortaklar, kendi adlarına belirli işlevleri yerine getirmek için kurulan kooperatif işletmenin, işlevlerini kişisel girişimlere ya da rakip firmalara oranla daha etkili ve ekonomik olarak yerine getirmesini ve elde ettiği ekonomik sonucu kendilerine yansıtmasını beklerler. Kooperatif işletme, belirli bir ekonomik sonuç ortaya koyamazsa üyenin kooperatife olan bağlılığının ve sadakatinin azalması kaçınılmaz olacaktır (ILO, 1988:188). Kooperatif işletmenin bir kooperatif etki yaratamaması ve bu etkiyi ortaklarına yansıtamaması, kooperatifin temel amaçlarından biri olan üyenin geliştirilmesi amacının gerçekleşmemesi anlamına gelmektedir. Kooperatif örgütün ekonomik etkililiği yalnızca mali yıl sonunda elde ettiği işletme fazlasının miktarı ile ölçülemez, bunun yanısıra üyelere sunulan çeşitli geliştirici hizmetler de ölçü olarak gözönünde tutulmalıdır (Münkner, 1974: 37). Bu nedenle, kooperatif işletmenin başarılı olabilmesi için, bir yandan üyelerinin beklentilerini karşılayabilecek, diğer yandan da piyasa ilişkilerini başarı ile sürdürebilecek uzmanlardan oluşmuş iyi bir yönetime ihtiyacı vardır. Kooperatif grubun kooperatif işletmeyi benimseyip, destek vermesi durumunda kooperatif işletme daha olumlu sonuçlar elde edebilir. Ortakları kendilerine sunulan hizmetten hoşnut olan ve bu hizmetten sürekli olarak yararlanan, yatırım, üretim ve dağıtımda kooperatifçilik ilkelerine ve grup tarafından oluşturulmuş standartlara bağlı olan, yeni düşünsel katkılara ve yapıcı eleştirilere açık olan kooperatifler, sahip oldukları bu avantajları maksimum düzeyde bir kooperatif sonuç elde edebilmek için kullanabilirler (ILO, 1988: 188).

Sonuç olarak, kooperatif başarısının yükselebilmesi için; kooperatif grubun kaynak, ihtiyaç ve amaçlarına dayalı olarak ortaya çıkan kooperatif işletmenin ürettiği kooperatif sonucun kooperatif gruba ait olduğu gözönünde tutularak hem kooperatif içi uyum ve istikrarın sağlanmasına hem de kooperatif grup ve kooperatif işletme arasındaki uyumun gerçekleştirilmesine özen gösterilmelidir.

SUMMARY :COOPERATIVE GROUP AND ITS STRUCTURE

Co-operation is a form of organization where in persons voluntarily associate together as human beings, on the basis of equality for the promotion of their own economic interests. Co-operative organizations contain two main functional elements; one is cooperative group and the other is cooperative management

People who have insufficient individual opportunities of fullfilling their economic targets, come together in a cooperative association and form one "cooperative group". "Cooperative group" can be examined in four subdivisions; managers and group leaders, members managed, unstable members and opposing members.

Cooperative group transfers some functions and outhorities to the cooperative management. Cooperative management organizes the determined functions an behalf of the cooperative group, Cooperative management, with the authority taken from the members, working in the free market and reflects the results of the economic activities to its members.If cooperative management can not creat sufficient economic results, members devotion will be reduced mostly.

We must pay attention to set up a supplement and return equilibrium between cooperative group and management, in case of establishing a real equilibrium, cooperative organization can be considered succesful.

KAYNAKÇA

- 1 - ÇIKIN, Ayhan (1987); "AT'de Demokrasinin Altyapısı: Kooperatifler", Cumhuriyet Gazetesi, Sayı: 22677, s.2.
- 2 - DÖNMEZER, Sulhi (1982); Sosyoloji, Savaş Yay., Ankara.
- 3 - DUYMAZ, İsmail (1986); Kooperatif İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Bilgehan Basımevi, İzmir.
- 4 - DUYMAZ, İsmail (1989); "Türkiye'de Tüketim Kooperatiflerinin Genel Durumu ve İşletme Sorunları", Yol-Koop/TÜSES/FES Tarafından Düzenlenen "Avrupa Topluluğuyla Bütünleşme Sürecinde Tüketim Kooperatiflerinin Üst Örgütlenme Sorunsalı" Konulu Sempozyumda Sunulan Tebliğ, 25-26 / Kasım / 1989, Ankara.
- 6 - FREEDMAN, L. , SEARS, O.D. , CARLSMITH, J.M. (1978); Social Psychology, Prentice-Hall Inc., New Jersey.

7 - ILO (1988); Co-operative Management, ILO, Switzerland.

8 - İZMİRLİ, Resul (1981); "Kooperatif Kavramı ve Sosyolojik Açıdan Kooperatifin Yapısı", Türk-İş/ AAFL/ EÜ İktisat Fakültesi Tarafından Düzenlenen "Uygulamalı Bölgesel Kooperatifçilik Çalışması"nda Sunulan Tebliğ, 16-18 Aralık 1981, İzmir.

9 - MÜNKNER, H. (1982); Co-operative Principles And Co-operative Law, Institute for Cooperation in Developing Countries, Philipps-University, Nr.5, Lahn.